

ВСТУП

Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент" дозволяє сформувати знання щодо основ управління фінансовими ресурсами підприємства. Основним завданням вивчення навчальної дисципліни є поглиблення та систематизація знань щодо джерел фінансування діяльності підприємства, обґрунтованого вибору структури його капіталу, відстежування своєчасного надходження грошових коштів та оцінювання ефективності використання наявних у підприємства фінансових ресурсів. Своєчасний моніторинг фінансового стану дозволить розробляти обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на запобігання банкрутству підприємства та покращення показників його діяльності.

Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент" є обов'язковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців другого (магістерського) освітнього рівню для освітньої програми "Менеджмент" для всіх форм навчання.

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів із теоретичними основами фінансового менеджменту, методичними підходами і практичними навичками щодо принципів, прийомів та методів фінансового управління підприємством, формування логіки прийняття управлінських рішень у сфері фінансової діяльності.

Завданнями вивчення дисципліни є:

ознайомлення з методологічними системами та інструментарієм фінансового менеджменту;

засвоєння сучасних методів фінансового управління активами, капіталом, грошовими потоками підприємства;

розуміння фінансової інформації, вміння аналізувати фінансову звітність підприємства;

оволодіння вміннями й навичками щодо проведення фінансового аналізу діяльності підприємства та прийняття за його результатами управлінських рішень;

засвоєння поняття вартості грошей у часі, вміння дисконтувати грошові потоки.

Предметом навчальної дисципліни є характеристики основних теоретичних концепцій та методології формування системи управління фінансовою діяльністю підприємством.

Об'єктом навчальної дисципліни є процес управління фінансовими ресурсами підприємств, що займаються виробництвом, розподілом, обміном і споживанням товарів і послуг.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН1	ЗК7, СК5
РН2	ЗК4, СК11
РН3, РН4	ЗК2, СК9
РН6	ЗК4, СК9
РН11	ЗК4, СК4
РН13	ЗК2, ЗК3, СК3, СК12
РН14	ЗК4, СК5

де, РН1. Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах

РН2. Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення

РН3. Проектувати ефективні системи управління організаціями

РН4. Обґрунтовувати та управляти проектами, генерувати підприємницькі ідеї

РН6. Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність

РН11. Забезпечувати особистий професійний розвиток та планування власного часу

РН13. Вміти планувати і використовувати інформаційне, математичне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення організації (підрозділу)

РН14. Застосовувати та створювати комплексні управлінські технології, на основі інноваційних і логістичних креативних методів й інструментів для ефективного та результативного управління підприємствами для їх розвитку

ЗК2. Здатність до спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)

ЗК3. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій

ЗК4. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

ЗК7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

СК3. Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту

СК4. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації

СК5. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління

СК9. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію

СК11. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення на основі кількісних і якісних оцінок з використанням сучасних інформаційних систем і технологій за побудованими математичними моделями

СК12. Здатність розробляти та застосовувати методи і технології логістичного управління організацією та комерціалізації інновацій

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи фінансового менеджменту, фінансовий аналіз

Тема 1. Теоретичні основи фінансового менеджменту

Поняття фінансового менеджменту. Етапи розвитку фінансового менеджменту як навчальної дисципліни. Принципи фінансового менеджменту. Основна мета фінансового менеджменту. Протиріччя максимізації прибутку як основної мети підприємства. Основні складові фінансового менеджменту. Задачі фінансового менеджменту. Класифікація функцій фінансового менеджменту. Основні специфічні функції фінансового менеджменту. Організаційна структура підприємства. Задачі фінансового відділу. Функції фінансового менеджера. Методи фінансового планування. Фінансова стратегія підприємства. Основні етапи процесу формування фінансової стратегії підприємства. Методи фінансового контролю.

Тема 2. Система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту

Поняття інформаційної системи. Система показників, що формуються із зовнішніх джерел інформації. Система показників, що формуються із внутрішніх джерел. Сутність та види фінансової звітності підприємства. Структура балансового звіту вітчизняних підприємств. Зміст основних статей балансу. Недоліки використання даних балансового звіту для фінансового аналізу діяльності підприємства. Структура звіту про фінансові результати діяльності підприємства. Зміст основних статей звіту про фінансові результати. Особливості фінансової звітності зарубіжних підприємств.

Тема 3. Системи та методи фінансового аналізу

Поняття фінансового аналізу. Необхідність та наслідки фінансового аналізу. Основні системи й методи фінансового аналізу. Горизонтальний фінансовий аналіз та його види. Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз

та його види. Використання результатів горизонтального і вертикального аналізу. Порівняльний фінансовий аналіз та його види. Сутність аналізу фінансових показників. Характеристика найбільш поширених груп аналітичних фінансових показників. Обмеження щодо застосування аналітичних фінансових показників.

Етапи проведення експрес-діагностики. Алгоритм проведення фундаментального фінансового аналізу. Тлумачення результатів фінансового аналізу. Сутність інтегрального фінансового аналізу. Види інтегрального фінансового аналізу. Модель Дюпона. Матриця аналізу інтегрального результату фінансової діяльності підприємства.

Тема 4. Аналіз фінансового стану підприємства

Зміст, порядок розрахунку та нормативні значення показників, що використовуються для оцінки платоспроможності та для оцінки фінансової стійкості. Зміст та порядок розрахунку показників, що використовуються для оцінки ділової активності. Тривалість операційного та фінансового циклів підприємства. Зміст та порядок розрахунку показників, що використовуються для оцінки рентабельності. Зміст та порядок розрахунку показників, що використовуються для оцінки положення підприємства на ринку цінних паперів.

Змістовий модуль 2. Основні напрямки фінансового менеджменту

Тема 5. Управління оборотними активами підприємства

Класифікація активів підприємства. Етапи управління оборотними активами. Взаємозв'язок ліквідності та ефективності діяльності підприємства. Види стратегій фінансування оборотних активів. Сутність та етапи управління запасами. Сутність та етапи управління дебіторською заборгованістю. Сутність та етапи управління грошовими активами. Система контролю за грошима підприємства.

Тема 6. Управління необоротними активами підприємства

Класифікація необоротних активів підприємства. Сутність та етапи управління необоротними активами. Формування управлінського рішення щодо оновлення необоротних активів. Критерій прийняття управлінського рішення щодо придбання або оренди основних фондів. Основні види лізингу. Недоліки та переваги використання лізингу.

Тема 7. Структура капіталу підприємства та оцінка його вартості

Кругообіг капіталу. Принципи формування капіталу підприємства. Особливості використання власного та позикового капіталу. Вартість окремих елементів капіталу підприємства. Розрахунок середньозваженої вартості капіталу. Оптимізація структури капіталу підприємства. Сутність фінансового

левериджу. Диференціал та плече фінансового левериджу. Фактори, що визначають формування структури капіталу.

Тема 8. Управління власним капіталом

Форми власного капіталу підприємства та основні джерела їх формування. Етапи формування власних фінансових ресурсів. Оптимізація співвідношення зовнішніх та внутрішніх джерел формування власного капіталу. Сутність дивідендної політики. Основні підходи щодо формування дивідендної політики. Сутність емісійної політики. Етапи емісійної політики. Вартість акцій.

Тема 9. Управління заборгованістю підприємства

Класифікація позикових коштів підприємства. Етапи управління залученням позикових коштів. Банківський та комерційний кредити. Внутрішня кредиторська заборгованість. Ефективне використання та своєчасне повернення кредитів.

Тема 10. Сутність банкрутства та принципи антикризового фінансового управління підприємством

Сутність банкрутства та основні його причини. Ліквідація, санація та реструктуризація. Сутність та процедура ліквідації підприємства. Послідовність задоволення фінансових вимог кредиторів. Етапи антикризового управління. Якісні та кількісні методи діагностики банкрутства. Методика Альтмана. Особливості вітчизняних методик.

Перелік практичних занять за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних занять

Тема та завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1	Основи фінансової математики. Розрахунок поточної та майбутньої вартості грошей
Тема 6, 9. Завдання 2	Основи фінансової математики. Дисконтування нерівномірних грошових потоків підприємства
Тема 6, 9. Завдання 3	Основи фінансової математики. Дисконтування рівномірних грошових потоків підприємства
Тема 5. Завдання 4	Розрахунок ефекту операційного левериджу
Тема 7. Завдання 5	Розрахунок середньозваженої вартості капіталу
Тема 7. Завдання 6	Розрахунок ефекту фінансового левериджу
Тема 10. Завдання 7	Оцінювання вірогідності банкрутства підприємства

Перелік лабораторних занять за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік лабораторних занять

Тема та завдання	Зміст
Тема 2-4. Завдання 1	Складання спрощеного (агрегованого) балансу підприємства
Тема 2-4. Завдання 2	Горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства
Тема 2-4. Завдання 3	Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства
Тема 2-4. Завдання 4	Аналіз фінансової стійкості підприємства
Тема 2-4. Завдання 5	Аналіз ділової активності та рентабельності підприємства

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Теми 1-9	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття
Теми 2-9	Виконання домашніх завдань
Теми 1-9	Підготовка до поточної контрольної роботи

Кількість годин лекційних, практичних, лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1-10), проблемна лекція (Тема 1, 8), дискусії (Теми 5, 7, 9)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-10)).

Практичні (практична робота (Тема 2-10), кейс-метод (Тема 5-8)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100-бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума за поточний контроль складає 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії. Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) - сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: домашні завдання за темами 1, 5, 6, 7, 9, 10 (20 балів), самостійна робота за темами 2-4 у вигляді звіту з лабораторних робіт (20 балів), дві поточні контрольні роботи (20 балів).

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Спеціальність «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент»
Навчальна дисципліна "Фінансовий менеджмент"

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (стереотипне). Підприємство залучило кредит на 4 роки у розмірі 700 тис. грн. під відсоткову ставку 13,5% річних. Визначити розмір процентів, які воно має сплатити за користування кредитом.

Завдання 2 (діагностичне). Відповіді на тестові запитання:

1. Яку головну мету переслідує фінансовий менеджмент:

- а) максимізація прибутку підприємства;
- б) поліпшення соціального становища працівників;
- в) максимізація добробуту власників підприємства;
- г) зростання виручки за рахунок нарощування обсягів продажів.

...

8. Приріст рентабельності власного капіталу, що отримується за рахунок використання кредиту, не дивлячись на його платність, називається:

- а) ефектом фінансового важеля;
- б) плечем фінансового важеля;
- в) диференціалом фінансового важеля.

Завдання 3 (діагностичне). Діяльність підприємства у минулому році характеризується такими даними:

Показник	Усього, тис. грн.	На одиницю, грн
Виручка від реалізації	2 000	200
Змінні витрати	1 400	140
Постійні витрати	400	-

Потрібно визначити точку беззбитковості та запас фінансової міцності в натуральному й грошовому виразі.

Підприємство планує підвищити обсяг продажів на 25%. На скільки відсотків зросте розмір його прибутку? Оцінку провести за допомогою ефекту операційного важеля та підтвердити за допомогою складання прогнозного звіту про прибутки та збитки.

Завдання 4 (діагностичне). Потрібно оцінити доцільність розширення діяльності підприємства за рахунок самофінансування або шляхом залучення позикових коштів у розмірі 900 тис. грн. за ставкою 18%, якщо зараз воно використовує 2,5 млн. грн. коштів, які сформовані за рахунок власних джерел. Вихідні дані наведено у таблиці.

Вихідні дані

Показник	Фактичне значення	Планове значення
Виручка від реалізації, тис. грн.	3 000	3 300
Витрати без врахування відсотків за кредитом, тис. грн.	2 400	2 650

Оцінювання провести за допомогою ефекту фінансового важелю та підтвердити за допомогою складання прогнозованого звіту про прибуток і розрахунку рентабельності власного капіталу.

Завдання 5 (евристичне).

За даними балансу провести аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства на початок та кінець 20__ року. Зробити висновки, запропонувати заходи щодо покращення фінансового стану підприємства.

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту, логістики та інновацій протокол № ____ від «__» _____ 20__ р.

Екзаменатор
Зав. кафедрою

к.е.н., доц. Велика О. Ю.
д.е.н., проф. Ястремська О. М.

Критерії оцінювання

Екзаменаційний білет включає п'ять розрахункових завдань різного рівня складності. Перше завдання – стереотипне – на виявлення базових вмінь. Максимальна сума – 4 бали. Друге завдання – діагностичне – передбачає відповідь на тестові запитання. За кожну правильну відповідь нараховується один бал. Третє та четверте завдання – діагностичні – передбачають вирішення за стандартним алгоритмом. Вирішення має закінчуватися відповіддю або загальними рекомендаціями. Максимальна сума балів за кожне діагностичне завдання складає 8 балів.

П'яте завдання – евристичне – передбачає вирішення за стандартним або нестандартним алгоритмом та наявність розгорнутих висновків. Завдання має ілюструватися відповідними графіками та рекомендаціями. Максимальна сума балів за евристичне завдання складає 12 балів.

Оцінка 11-12 балів ставиться, якщо практичне завдання виконане правильно з використанням типового алгоритму. Є пояснення стосовно алгоритму та принципів розрахунків, надано пояснення до отриманих значень показників й рекомендації щодо подальших дій менеджерів;

оцінка 9-10 балів ставиться, якщо завдання виконане повністю, але допущені неточності в розрахунках, оформленні; формулюванні висновків чи інтерпретації отриманих даних; або за умови належного оформлення завдання виконаного не менше, ніж на 80%;

оцінка 7-8 балів ставиться, якщо завдання виконане не менш ніж на 70% за умови належного оформлення; або не менш ніж на 80% за умови допущених помилок у розрахунках та оформленні;

оцінка 5-6 балів ставиться, якщо завдання виконано частково, є суттєві помилки у розрахунках або при інтерпретації отриманих даних;

оцінка 1-4 ставиться, якщо була здійснена спроба вирішити завдання, але вона є помилковою.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аранчій В.І. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / В.І. Аранчій, О.О. Томілін, Л.О. Дорогань-Писаренко. Полтава: РВВ ПДАУ. – 2021. – 300 с.
2. Панасенко О. В. Фінансова математика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. В. Панасенко, С. В. Прокопович ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текстові дан. (43,6 МБ). - Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 263 с. - Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21020>
3. Фінанси [Електронний ресурс] : навчально-методичний посібник / О. П. Полтніна, С. В. Юшко, Є. О. Малишко [та ін.]; за заг. ред. І. В. Журавльової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 215 с. - Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/29052>

Додаткова

4. Василевич Л. Ф. Фінансова математика : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Л. Ф. Василевич, С. О. Семеняка. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. – 228 с.
5. Вахович І. М. Фінансовий менеджмент: магістерський курс : навч. посіб. 3-тє вид., змінене і доп. Луцьк : Надстир'я, - 2023. – 640 с.
6. Велика О. Ю. Особливості управління структурою капіталу підприємств України / О. Ю. Велика, І. М. Козлова // Причорноморські економічні студії. 2023. №80. С. 76-81. <https://doi.org/10.32782/bses.80-12>.
7. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Вид. 2-ге. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.
8. Жигалкевич Ж.М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Ж.М. Жигалкевич, О.В. Кам'янська. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 214 с.
9. Журавльова І. Фінансовий менеджмент в сучасному вимірі // Acta Academiae Veregsasiensis. Economics, 2023. – Вип.4. – С. 188-204. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36045>.
10. Лелюк С. В. Організація фінансового менеджменту суб'єктів господарювання із використанням цифрових технологій як умова сталого розвитку // Фінансові інструменти сталого розвитку економіки. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. – С. 412–415. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35231>.
11. Фінансовий менеджмент. Методичні рекомендації до практичних завдань та самостійної роботи для студентів спеціальності 073 "Менеджмент"

другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / укл. О. Ю. Велика; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текстові дан. (200 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 43 с.

12. Darek Klonowski (2020). Entrepreneurial Finance in Emerging Markets. Exploring Tools, Techniques, and Innovative Technologies. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-46220-8>

13. Velyka O., Iastremska O. Features of the financial resource management system of industrial enterprises // Development Management. – 2021. – Том 19 № 1. – С. 15-22. Режим доступу: <https://devma.com.ua/uk/journals/t-19-1-2021>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

14. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/

15. ПНС курсу "Фінансовий менеджмент" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=435>

16. Сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.smida.gov.ua/

17. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

18. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.